

บทที่ 6

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

สรุปผลการวิจัย

ดนตรีเป็นศิลปะที่สื่อความหมายทางด้านความรู้สึกนึกคิด ความต้องการ จินตนาการและอารมณ์ที่สำคัญอย่างหนึ่งของมนุษย์ นอกจากนี้ดนตรียังเป็นสิ่งที่สะท้อนความเจริญรุ่งเรืองทางวัฒนธรรม มีเอกลักษณ์เฉพาะของแต่ละวัฒนธรรม และดนตรีกลุ่มชน (Ethnic Music) ถือได้ว่าเป็นวัฒนธรรมอย่างหนึ่งของกลุ่มชาติพันธุ์ต่าง ๆ เป็นศิลปะอันทรงคุณค่า มีความงาม มีความเป็นสุนทรียศาสตร์ภายในตัวของตัวเองในแบบที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของกลุ่มชาติพันธุ์นั้น ๆ

ไทลื้อ เป็นกลุ่มชาติพันธุ์หนึ่งที่พูดภาษาในตระกูลไต และมีภูมิลำเนาเดิมอยู่ในแคว้นสิบสองปันนา มณฑลยูนนานของประเทศจีน ได้อพยพจากแคว้นสิบสองปันนามาตั้งถิ่นฐานอยู่ตามหัวเมืองต่าง ๆ ทางภาคเหนือของไทย ชาวไทลื้อที่อพยพมาอยู่ในล้านนามีเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมชัดเจน วัฒนธรรมเหล่านั้นได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษตั้งแต่สิบสองปันนา แม้ว่าในปัจจุบันอิทธิพลของวัฒนธรรมล้านนาและวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามามีบทบาทกับชาวไทลื้อมากขึ้น แต่ชาวไทลื้อก็ยังยึดถือวัฒนธรรม ประเพณี ความเชื่อ ตามแบบบรรพบุรุษสืบเนื่องต่อมา นอกจากนี้วัฒนธรรมที่ถือเป็นเอกลักษณ์ของชาวไทลื้อและยึดถือปฏิบัติสืบเนื่องมาจนถึงปัจจุบันคือ ภาษาไทลื้อ และขับลื้อ

ขับลื้อ เป็นศิลปะการขับร้อง ในลักษณะวรรณกรรมผสมดนตรี มีผู้นำเสนอสองฝ่าย คือผู้ขับร้องกับผู้บรรเลงดนตรี ผู้ขับร้องเรียกว่า “ช่างขับ” ส่วนผู้เล่นดนตรี เรียกว่า “ช่างเป่า” โดยเนื้อหาของบทขับที่นอกจากคติธรรมคำสอน แล้วมักจะกล่าวถึงเรื่องราวประวัติความเป็นมา วิถีชีวิตของชาวไทลื้อและมักจะขับในงานมงคลต่าง ๆ เช่น งานขึ้นบ้านใหม่ งานบวช งานรื่นเริงต่าง ๆ ขับลื้อสามารถสะท้อนให้เห็นภาพลักษณ์ทางวัฒนธรรม การดำรงชีวิตและภูมิปัญญาของชาวไทลื้อได้เป็นอย่างดี

ในปัจจุบันมีการพัฒนาทางด้านเทคโนโลยีมากขึ้น ทำให้การติดต่อสื่อสารระหว่างกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ เป็นไปอย่างอิสระ สะดวก รวดเร็ว เป็นสาเหตุหนึ่งที่ทำให้เกิดการแลกเปลี่ยนหยิบยืมทางวัฒนธรรมและเทคโนโลยีมากขึ้นจนยากที่จะแยกแยะได้ชัดเจน แม้ว่าชาวไทลื้อจะเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่ยึดมั่นในขนบธรรมเนียมประเพณีของตนอย่างเคร่งครัดก็ตาม ตลอดระยะเวลาที่ผ่านมาอารยธรรมของประเทศตะวันตกและไทยล้านนาได้มีอิทธิพลต่อชีวิตความเป็นอยู่ของชาวไทลื้อมากขึ้น ทำให้เอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชาวไทลื้อเริ่มแปรเปลี่ยนไปจนเห็นได้ชัด การที่ผู้วิจัยให้ความสนใจศึกษาดนตรีของชาวไทลื้อเป็นอย่างมาก เนื่องจากเห็นว่าวัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของชาวไทลื้อกำลังถูกวัฒนธรรมจากภายนอกเข้าไปมีอิทธิพลเหนือวัฒนธรรมดั้งเดิม ซึ่งจะส่งผลให้ดนตรีของชาวไทลื้อสูญเสียความเป็นเอกลักษณ์และสูญหายไป

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยได้ตระหนักถึงคุณค่า ความงามและสุนทรียศาสตร์ของดนตรีที่เป็นศิลปะและวัฒนธรรมของแต่ละกลุ่มชน ได้มองเห็นความสำคัญของวัฒนธรรมการดนตรีของไทลื้อที่กำลังจะสูญเสียความเป็น เอกลักษณ์และสูญหายไปในที่สุด จึงได้ศึกษาวิจัยดนตรีของชาวไทลื้อในหัวข้อ “ขับลื้อ: กรณีศึกษาในอำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา” เพื่อเป็นประโยชน์ด้านการอนุรักษ์และเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงาม ตลอดจนเป็นการสร้างองค์ความรู้ในการศึกษาทางด้านมานุษยวิทยาต่อไป

จากการวิจัยทราบว่า ขับลื้อ เป็นศิลปะการขับร้อง ในลักษณะวรรณกรรมผสมดนตรี ประกอบด้วยผู้ขับร้องที่เรียกว่า “ช่างขับ” และผู้บรรเลงดนตรีที่เรียกว่า “ช่างปี” รูปแบบในการแสดงขับลื้อเริ่มจาก การฟายครูหรือไหว้ครู จากนั้นช่างปีและช่างขับจะเกริ่นนำเข้าสู่บทขับ ช่างขับจะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เป็นทำนอง โดยมีปีบรรเลงทำนองคลอไปจนจบเพลง ช่างขับจะหยุดพักช่วงสั้น ๆ เป็นครั้งคราว แต่ช่างปีจะบรรเลงอยู่ตลอดเวลา

ประวัติความเป็นมาของการขับลื้อนั้นเกิดจากการที่ช่างขับที่เป็นชาวไทลื้อสามารถร้องเพลงขับไล่ผีหลวงที่มาทำรังในวิหารออกไปได้ และในการขับครั้งนั้นมีปีบรรเลงประกอบเพียงเลาเดียว จึงเรียกการขับร้องเพลงของชาวไทลื้อที่มีปีเลาเดียวบรรเลงประกอบ ว่า “ขับลื้อ” และก่อนการแสดงขับลื้อทุกครั้ง ช่างขับจะต้องทำการ “ฟายครูขับลื้อ” ฟายครู” หมายถึง การไหว้ครู การไหว้ครูเป็นการแสดงความกตัญญูต่อผู้มีพระคุณ การฟายครูก่อนขับลื้อในแต่ละครั้ง ช่างขับจะต้องเตรียม “ขันตั้ง” ในขันตั้งมีดอกไม้ 4 คู่ เทียน 4 คู่ เหล้า 1 กล้อง (1 ขวด) เงินยกครู 10 บาท และวางปีที่จะใช้เป่าประกอบการขับในแต่ละครั้งใส่ในจานหรือพานด้วย เนื่องจากถือว่ามิคร

ร่วมกัน จากนั้นช่างขับที่อาวโสก็จะทำพิธีฮાયครูหรือเฮียกครู (เรียกครู) หลังจากที่ฮાયครูเสร็จก็จะเอาเหล้าหยาด (เทราด) ลงในขันตั้ง เสร็จแล้วจึงเริ่มขับเรื่องราวต่าง ๆ เมื่อเสร็จสิ้นการขับ ช่างขับจะนำดอกไม้ เทียนในขันตั้งไปไว้บนหิ้งครูที่บ้าน หน้าหิ้งครูจะมีบทคาถาฟายครู บทขับ ปี่ วิ (พัด) และสิ่งที่เกี่ยวข้องกับขับลืออยู่รวมกันที่หิ้งครู

บทขับลือมีบทบาทเกี่ยวข้องกับประเพณีของชาวไทลื้อ ซึ่งเป็นเกษตรกรชาวพุทธที่ดำรงชีวิตอยู่ในวัฒนธรรมมุขปาฐะเช่นเดียวกับชนเผ่าไทอื่น ๆ เนื้อหาของขับลือจึงครอบคลุมทุกเรื่องในวิถีชีวิตของชาวไทลื้อ รวมทั้งเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาด้วย ดังนั้นช่างขับจำเป็นต้องมีความรู้มากกว่าคนธรรมดาทั่วไป กล่าวคือ ต้องศึกษาเรื่องราวทั้งทางโลกและทางธรรมและต้องฝึกค้นคำขับให้คล่องแคล่วชำนาญ เนื้อหาของบทขับสามารถแบ่งได้ 5 ประเภท ได้แก่ บทขับที่เกี่ยวข้องกับเรื่องราวทางพระพุทธศาสนาและนิยายในพุทธธรรม บทขับที่ใช้ในการประกอบพิธีกรรม บทขับที่ใช้ในการอบรมสั่งสอน บทขับที่ใช้ในการเกี่ยวพาราสี และบทขับที่ใช้ในเทศกาลและโอกาสต่าง ๆ

รูปแบบของการขับลือเริ่มจากช่างปี่เป่าปี่เกริ่นนำ จากนั้นช่างขับจะเริ่มขับนำเรียกหาเจ้าช่างปี่เป่าปี่รับและเป่าคลอขับไปเรื่อย ๆ แล้วช่างขับก็จะขับเข้าเนื้อเรื่องที่ขับ ช่างขับจะหยุดพักเป็นช่วง ๆ ตามความพอใจ ส่วนช่างปี่จะเป่าเดินทำนองไปเรื่อย ๆ รอจนกว่าช่างขับจะขึ้นเนื้อร้องวรรคใหม่ต่อไป และจะบรรเลงในลักษณะนี้ไปจนจบเพลง ก่อนจะจบเพลงช่างขับจะขับบอกให้ช่างปี่รู้ล่วงหน้าว่าจะจบเพลงหรือจะหยุดพักแล้ว ช่างขับมักจะลงท้ายด้วยคำว่า “ก็ยั้งเหเนอ” “ไว้ก่อนเนอ” เป็นต้น

ลำดับการแสดงของการขับลือเริ่มจาก การฟายครูหรือการไหว้ครู เป็นการสร้างความมั่นใจให้ช่างขับและช่างปี่ จากนั้นช่างปี่จะเป่าทำนองเกริ่นส่วนช่างขับก็จะขับเกริ่น เป็นการเตรียมความพร้อมของช่างปี่และช่างขับ และช่างขับจะเล่าเรื่องราวต่าง ๆ เป็นทำนอง โดยมีปี่บรรเลงทำนองคลอการขับ ผสมผสานกับการเข้ ซึ่งเป็นการเปิดโอกาสให้ผู้ชมมีส่วนร่วม เมื่อช่างขับเล่าเรื่องใกล้จบหรือจะหยุดพัก ช่างขับจะขับบทลงท้าย เพื่อเป็นการส่งสัญญาณให้ช่างปี่และผู้ฟังรู้ว่า จะจบเพลง และก่อนที่ช่างขับคนใหม่จะขับ ช่างปี่ก็จะเกริ่นเพื่อเป็นการเตรียมความพร้อมของช่างปี่และช่างขับ และดำเนินการขับเล่าเรื่องราวต่อไป จนกว่าช่างขับได้ขับเรื่องราวต่าง ๆ จนจบเนื้อหาหรืองานได้เสร็จสิ้นแล้ว ก็จะยุติการขับทั้งหมด

เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการขับลือมีเพียงปี่เลาเดียว เรียกว่า ปี่ลือ ปี่ก้อย หรือ ปี่เกี้ยว เป็นเครื่องดนตรีในตระกูลเสียงเกิดจากการสั่นสะเทือนของอากาศ (Aerophone) ประเภทลิ้นอิสระ (Free Reed) ทำจากไม้ขม ซึ่งเป็นไม้ตระกูลไผ่ขนาดเล็ก เจาะรูด้วยเหล็กแหลมเผาไฟ มีรูเสียง 7 รู และรูค้ำ 1 รู มี 2 ขนาด คือ ขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 1.5 เซนติเมตร ยาว 30-35 เซนติเมตร เหมาะสำหรับระดับเสียงของช่างขับลือหญิง และปี่ขนาดกลาง มีขนาดใกล้เคียงกัน คือ มีเส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ 2 เซนติเมตร ยาว 38-45 เซนติเมตร เหมาะสำหรับระดับเสียงของช่างขับลือชาย

ระบบเสียงของปี่ลือจะมีลักษณะเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของไทลื้อ ไม่ตรงกับระดับเสียงมาตรฐานสากล โดยมีระยะห่างระหว่างขั้นคู่เสียงของปี่สำหรับช่างขับลือหญิงและปี่สำหรับช่างขับลือชาย ดังรูป

1. ระบบเสียงของปี่ลือสำหรับช่างขับลือหญิง

ภาพที่ 47 แสดงระยะห่างระหว่างขั้นคู่เสียงของปี่ลือสำหรับช่างขับลือหญิงในระบบเสียงไทลื้อ

2. ระบบเสียงของปี่ลือสำหรับช่างขับลือชาย

ภาพที่ 48 แสดงระยะห่างระหว่างขั้นคู่เสียงของปี่ลือสำหรับช่างขับลือชายในระบบเสียงไทลื้อ

จากการวิเคราะห์อันลักษณ์คำขับ จำนวน 5 เพลง พบว่า ในแต่ละบทมีจำนวนคำในแต่ละวรรคไม่เท่ากัน การส่งสัมผัสระหว่างวรรคหรือระหว่างบทส่วนใหญ่จะส่งสัมผัสจากคำท้ายของวรรคต้นไปยังคำหนึ่งคำใดในวรรคต่อไป หรือบางวรรคอาจไม่มีสัมผัสเลย และไม่มีการบังคับเอกโท อันลักษณ์ของบทขับลือจึงมีลักษณะคล้ายกับร่ายยาว

จากการวิเคราะห์คุณลักษณะทางดนตรีของขับลือ จำนวน 5 เพลง พบว่า

ทำนองหลัก (Theme) ของปี่ที่ใช้ขับลือเป็นแบบ Progressive คือ เป็นบทเพลงที่มีทำนองใหม่เพิ่มขึ้นโดยไม่ย้อนทำนองเดิมและมีความเป็นอิสระในทำนองเพลง โดยทำนองปี่เปลี่ยนไปตามคำขับในรูปแบบของการดันทำนอง โดยมีสื่อสร้างเสียง 2 ชนิด คือ เสียงร้อง (Voice) หรือเรียกว่า ขับ เป็นภาษาไทยลือ และเสียงเครื่องดนตรี (Instrument) ที่ใช้ประกอบการขับเพลงขึ้นเินใหม่ คือ ปี่ลือเพียงชิ้นเดียวเท่านั้น

ทำนองต่อเนื่องระหว่างท่อนเพลง เป็นการวิเคราะห์ทำนองของปี่ที่บรรเลงเชื่อมไปยังทำนองของบทขับในวรรคต่อ ๆ ไป จากการวิเคราะห์ทำนองเชื่อมระหว่างท่อนเพลงพบว่าท่อนเชื่อมในแต่ละบทเพลงนั้นมีความยาวไม่เท่ากันและดำเนินทำนองไม่ซ้ำรูปแบบกัน

สื่อสร้างเสียง (Medium) ของขับลือ มี 2 ชนิด คือ เสียงร้อง (Voice) หรือเรียกว่า ขับ เป็นภาษาไทยลือ และเสียงเครื่องดนตรี (Instrument) เสียงเครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับเพลงขึ้นเินใหม่ คือ ปี่ลือเพียงชิ้นเดียวเท่านั้น

รูปพรรณหรือพื้นผิว (Texture) ของขับลือเป็นประเภทบทเพลงทำนองเดียว (Monophony) คือ ทำนองร้องและทำนองปี่เป็นทำนองเดียวกัน โดยทำนองปี่จะยึดทำนองของคำขับเป็นหลักในดันทำนอง (Improvisation)

โครงสร้างบทเพลง (Form) ของขับลือ มี 3 ส่วน คือ ท่อนนำ เป็นท่อนที่ปี่เกริ่นนำเพื่อตั้งเสียงให้กับช่างขับและบรรเลงคลอข้างขับเกริ่นนำ ท่อนทำนองเพลง เป็นท่อนที่ปี่บรรเลงดันทำนอง (Improvisation) ไปตามคำขับในลักษณะ Progressive คือเป็นบทเพลงที่มีทำนองใหม่เพิ่มขึ้นโดยไม่ย้อนทำนองเดิมและมีความเป็นอิสระในทำนองเพลง และท่อนจบ เป็นท่อนที่ปี่บรรเลงลงจบ

กลุ่มเสียง (Mode) กลุ่มเสียงเฉพาะที่ใช้บรรเลงขับลือใช้ระบบ 5 เสียง (Pentatonic) ของวัฒนธรรมไทลื้อ

ช่วงกว้างของเสียง (Range) ที่ใช้ในการขับลือมีเสียงต่ำสุด คือ เสียงที่ 1 และเสียงสูงสุด ในบทเพลง คือ เสียงที่ 5 โดยมีระยะห่างระหว่างขั้นคู่เสียงจากเสียงต่ำสุดไปยังเสียงสูงสุด = 820

กระสวนจังหวะ (Rhythm pattern) กระสวนจังหวะขับลือในแต่ละบทเพลงจะมีรูปแบบ แตกต่างกันไป และจะมีซ้ำกันบ้างบางรูปแบบ และมีจำนวนรูปแบบของกระสวนจังหวะไม่ เท่ากัน

รูปลักษณะท่วงทำนอง (Melodic contour) ของขับลือ พบ 3 รูปแบบ คือ ทำนองต่อเนื่อง เชื่อมโยง (Conjunct) ทำนองขึ้น ๆ ลง ๆ (Undulating) และทำนองไม่ค่อยขึ้นลงหรือสม่ำเสมอ (Terraced)

ทิศทางการดำเนินทำนองของขับลือ พบ 3 ลักษณะ คือ การเคลื่อนที่แบบเรียงเสียงสลับ ขึ้นลง การเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามเสียงและการเคลื่อนที่แบบซ้ำเสียงเดิม

จากผลการวิเคราะห์คุณลักษณะทางดนตรีของขับลือในการวิจัยครั้งนี้ สามารถสรุปเป็น ตารางได้ดังนี้

ตารางที่ 11 ตารางสรุปคุณลักษณะทางดนตรีของขับลือ

คุณลักษณะทางดนตรี	เพลงที่ 1 วิสันตะระ	เพลงที่ 2 ขึ้นเฮินใหม่	เพลงที่ 3 อุนลูแก้ว	เพลงที่ 4 แม่จู้เก่าเอาโผละ	เพลงที่ 5 แอ่วป่าหิมพานต์
ทำนองหลัก (Theme)	Progressive	Progressive	Progressive	Progressive	Progressive
ทำนองท่อนเชื่อมระหว่างท่อนเพลง	22 ท่อน	16 ท่อน	13 ท่อน	18 ท่อน	14 ท่อน
สื่อสร้างเสียง(Medium)	1. เสียงร้อง 2. ปี่ลือ	1. เสียงร้อง 2. ปี่ลือ	1. เสียงร้อง 2. ปี่ลือ	1. เสียงร้อง 2. ปี่ลือ	1. เสียงร้อง 2. ปี่ลือ
รูปพรรณหรือพื้นผิว (Texture)	Heterophony	Heterophony	Heterophony	Heterophony	Heterophony
โครงสร้างบทเพลง (Form)	1. ท่อนนำ 2. ท่อนทำนองเพลง 3. ท่อนจบ	1. ท่อนนำ 2. ท่อนทำนองเพลง 3. ท่อนจบ	1. ท่อนนำ 2. ท่อนทำนองเพลง 3. ท่อนจบ	1. ท่อนนำ 2. ท่อนทำนองเพลง 3. ท่อนจบ	1. ท่อนนำ 2. ท่อนทำนองเพลง 3. ท่อนจบ
กลุ่มเสียง (Mode)	ระบบ 5 เสียง (Pentatonic) แบบไทลื้อ	ระบบ 5 เสียง (Pentatonic) แบบไทลื้อ	ระบบ 5 เสียง (Pentatonic) แบบไทลื้อ	ระบบ 5 เสียง (Pentatonic) แบบไทลื้อ	ระบบ 5 เสียง (Pentatonic) แบบไทลื้อ
ช่วงกว้างของเสียง (Range)	เสียงที่ 1-5 ระยะห่าง ขั้นคู่เสียง = 820	เสียงที่ 1-5 ระยะห่าง ขั้นคู่เสียง = 820	เสียงที่ 1-5 ระยะห่าง ขั้นคู่เสียง = 820	เสียงที่ 1-5 ระยะห่าง ขั้นคู่เสียง = 820	เสียงที่ 1-5 ระยะห่าง ขั้นคู่เสียง = 820
กระสวนจังหวะ (Rhythm pattern)	41 รูปแบบ	47 รูปแบบ	44 รูปแบบ	39 รูปแบบ	36 รูปแบบ
รูปลักษณะท่วงทำนอง (Melodic contour)	1. Conjunct 2. Undulating 3. Terraced	1. Conjunct 2. Undulating 3. Terraced	1. Conjunct 2. Undulating 3. Terraced	1. Conjunct 2. Undulating 3. Terraced	1. Conjunct 2. Undulating 3. Terraced
ทิศทางการดำเนินทำนอง	1. การเคลื่อนที่แบบเรียงเสียงขึ้น-ลง 2. การเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามเสียง 3. การเคลื่อนที่แบบซ้ำเสียงเดิม	1. การเคลื่อนที่แบบเรียงเสียงขึ้น-ลง 2. การเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามเสียง 3. การเคลื่อนที่แบบซ้ำเสียงเดิม	1. การเคลื่อนที่แบบเรียงเสียงขึ้น-ลง 2. การเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามเสียง 3. การเคลื่อนที่แบบซ้ำเสียงเดิม	1. การเคลื่อนที่แบบเรียงเสียงขึ้น-ลง 2. การเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามเสียง 3. การเคลื่อนที่แบบซ้ำเสียงเดิม	1. การเคลื่อนที่แบบเรียงเสียงขึ้น-ลง 2. การเคลื่อนที่แบบกระโดดข้ามเสียง 3. การเคลื่อนที่แบบซ้ำเสียงเดิม

หน้าที่ทางสังคมของขับลื้อ ในอดีต ขับลื้อเป็นดนตรีที่ได้รับความนิยมในสังคมไทลื้อเป็นอย่างมาก เนื่องจากเป็นดนตรีประเภทเดียวที่ให้ความบันเทิง ความสนุกสนาน รวมถึงเป็นเครื่องมือในการช่วยกล่อมเกลาคิดใจของผู้ฟัง และเป็นเครื่องมือในการเผยแพร่ศาสนา นิยมฟังกันทุกเพศ ทุกวัย เนื่องจากสังคมไทลื้อเป็นสังคมเกษตรกรรม มีวิถีชีวิตความเป็นอยู่แบบเรียบง่าย อยู่กันแบบครอบครัวใหญ่

แต่ในปัจจุบันเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามามีบทบาท และมีอิทธิพลต่อการดำรงชีวิตของชาวไทลื้อมากขึ้น ทำให้สังคมของชาวไทลื้อเปลี่ยนแปลงไป มีการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมไทลื้อ และวัฒนธรรมล้านนา เช่น วัฒนธรรมการแต่งกาย วัฒนธรรมการกิน ภาษา เป็นต้น นอกจากนี้ ชาวไทลื้อนิยมออกไปทำงานต่างจังหวัดหรือในเมืองใหญ่ ๆ มีการแต่งงานข้ามวัฒนธรรม นิยมอยู่แบบครอบครัวเดี่ยวมากขึ้น ตลอดจนการจัดกิจกรรมงานบุญหรืองานรื่นเริงต่าง ๆ นิยมเปิดเพลงสมัยใหม่ที่เร้าใจ มีจังหวะสนุกสนาน สร้างความครึกครื้นแก่ผู้มาร่วมงาน

จากสาเหตุข้างต้น รวมถึงดนตรีที่ใช้ประกอบการขับลื้อไม่คั่นคั้น เร้าใจ ทำให้ขับลื้อในปัจจุบันถูกลดบทบาทไปมากและมักถูกแทนที่ด้วยดนตรีสมัยใหม่ เช่น เพลงลูกทุ่ง เพลงสตริง คาราโอเกะ เป็นต้น สาเหตุหลักที่สำคัญอีกประการหนึ่ง คือ ชาวไทลื้อรุ่นใหม่ไม่เข้าใจภาษาไทลื้อ ไม่สามารถพูดลื้อได้ ซึ่งมีสาเหตุหลายประการ เช่น พ่อแม่ไม่สอนให้ลูกพูดภาษาไทลื้อตั้งแต่เด็ก เด็กชาวไทลื้อที่ไปเรียนหนังสือในโรงเรียนนิยมใช้ภาษาถิ่น (คำเมือง) ภาษาไทยกลางในการสื่อสารกับเพื่อนและครู

แม้ว่าขับลื้อในปัจจุบันถูกลดบทบาทลง แต่รูปแบบและวิธีการของการขับลื้อที่เริ่มต้นด้วยการฟายครูก่อนการขับลื้อ เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการขับลื้อ ทำนอง ภาษาที่ใช้ขับ รวมถึงหน้าที่การใช้งานของการขับลื้อ ยังคงยึดถือและปฏิบัติตามแบบที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากรุ่นบรรพบุรุษสืบสองป้านา

การสืบทอดและการอนุรักษ์ขับลื้อในปัจจุบัน ชาวไทลื้อที่มีความชำนาญในการขับลื้อและเป่าปี่ลื้อน้อยมาก คนที่ขับได้ส่วนใหญ่มีอายุมากกว่า 60 ปี มีเพียงไม่กี่คนที่สามารถขับลื้อและเป่าปี่ลื้อได้อย่างชำนาญ แม้ว่าจะมีโครงการอบรมขับลื้อ ของศูนย์บูรณาการวัฒนธรรมไทย สายใยชุมชน วัดพระธาตุสบแวน ได้ส่งเสริมให้ชาวไทลื้อทั้งรุ่นเก่า รุ่นใหม่ได้ฝึกฝนการขับลื้อ โดยการเชิญวิทยากรที่มีความชำนาญในการขับลื้อและเป่าปี่ลื้อมาช่วยสอนหลายรุ่นแล้ว ก็ยังไม่ประสบ

ผลสำเร็จ อีกทั้งในสถานศึกษาบางแห่ง พยายามจะอนุรักษ์การขับลื้อไว้ โดยการเชิญวิทยากรที่มีความสามารถมาถ่ายทอดศิลปะการขับลื้อให้นักเรียนในโรงเรียน แต่เด็กนักเรียนก็ไม่ให้ความสนใจและไม่ตั้งใจเรียน ทำให้ต้องเลิกการเรียนการสอนขับลื้อไปโดยอัตโนมัติ ปัจจัยหลักที่ทำให้สืบทอดขับลื้อไม่ประสบผลสำเร็จเนื่องจาก

1. การสืบทอดการขับลื้อเป็นแบบมุขปาฐะ คือ สอนกันแบบปากต่อปาก ไม่มีการบันทึกโน้ตเพลงเป็นลายลักษณ์อักษรหรือสัญลักษณ์ที่ทำให้คนรุ่นใหม่อ่านและเข้าใจได้
2. ชาวไทลื้อที่มาฝึกฝนไม่มีพรสวรรค์ทางด้านการขับหรือทางดนตรี ทำให้ไม่เข้าใจจังหวะ ทำนองของขับลื้อ
3. คนรุ่นใหม่ไม่เข้าใจและไม่เห็นคุณค่าของการขับลื้อ ทำให้ขาดความพยายามในการฝึกฝน
4. งบประมาณ ค่าตอบแทนวิทยากรมีจำกัด เนื่องจากวิทยากรส่วนใหญ่ประกอบอาชีพหลัก คือ เกษตรกรรมและค้าขาย ดังนั้นในการเชิญวิทยากรมาสอนขับลื้อ จำเป็นต้องมีค่าตอบแทนเพื่อทดแทนรายได้ที่ต้องสูญเสียไป

แม้ว่าการสืบทอดการขับลื้อจะมีอุปสรรคและไม่ประสบผลสำเร็จ แต่ก็ยังมีชาวไทลื้อบางส่วนที่เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของการขับลื้อ จึงมีการบันทึกเสียงการขับลื้อและนำเผยแพร่ทางสถานวิทยุชุมชน เพื่อรักษาการขับลื้อไว้ให้คงอยู่กับชาวไทลื้อสืบไป

อภิปรายผล

จากผลการวิจัยเรื่อง ขับลื้อ: กรณีศึกษาในอำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา พบว่า ขับลื้อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีคุณค่า มีเอกลักษณ์เฉพาะของชาวไทลื้อ จากรูปแบบของขับลื้อที่มีปี่ลื้อเป็นเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบการขับเพียงชิ้นเดียวนั้น แสดงให้เห็นว่าชาวไทลื้อเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่รักสงบ มีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย มีความเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา เนื่องจากบทขับลื้อส่วนใหญ่เป็นเรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ หลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา นอกจากนี้ขับลื้อยังแสดงให้เห็นถึงปฏิภาณ ไหวพริบของช่างขับที่สามารถจดจำเรื่องราว เนื้อหาของบทขับ ตลอดจนความสามารถของช่างปี่ในการบรรเลงทำนองแบบคันสด แม้ว่าขับลื้อเป็นดนตรีที่เรียบง่าย ไม่เร้าใจ ในอดีตขับลื้อเป็นดนตรีที่สามารถให้ความเพลิดเพลิน ให้ความสนุกสนาน แฝงไปด้วยคติสอนใจและได้รับความนิยมนิยมจากชาวไทลื้อแทบทุกเพศ ทุกวัย

แต่ในปัจจุบันความเจริญก้าวหน้าทางเทคโนโลยี ตลอดจนการผสมผสานทางวัฒนธรรมระหว่างวัฒนธรรมไทลื้อกับวัฒนธรรมล้านนา ทำให้วิถีชีวิต ความเป็นอยู่ ค่านิยมของชาวไทลื้อแปรเปลี่ยนไป มีการปรับตัวให้เข้ากับสังคมแบบใหม่ โดยไม่คำนึงถึงคุณค่าของวัฒนธรรมดั้งเดิม ไม่ว่าจะเป็นด้านวิถีชีวิตความเป็นอยู่ การสร้างอาคารบ้านเรือน อาหาร การแต่งกาย ภาษารวมถึงความนิยมในด้านดนตรี ขับลื้อถูกแทนที่ด้วยเพลงสมัยใหม่ เช่น เพลงลูกทุ่ง เพลงสตริง เพลงฝรั่ง คาราโอเกะ เป็นต้น

แม้ว่าขับลื้อไม่ได้รับความนิยมเหมือนแต่ครั้งอดีต แต่ก็ยังมีชาวไทลื้อบางส่วนที่เห็นคุณค่าเกรงว่าขับลื้อจะสูญหายหรือสูญเสียชีวิตเอกลักษณ์ จึงได้มีการส่งเสริมให้ชาวไทลื้อทั้งรุ่นใหม่และรุ่นเก่าร่วมกันสืบทอดขับลื้อ โดยจัดทำโครงการต่าง ๆ เพื่อให้ช่างขับช่างเป่าที่มีความชำนาญมาช่วยฝึกฝน แต่ก็ไม่สำเร็จด้วยปัญหาอุปสรรคนานับประการ ทำให้ต้องเลิกกันไปโดยอัตโนมัติ แม้ว่าการสืบทอดขับลื้อในปัจจุบันยังไม่ประสบผลสำเร็จ ผู้วิจัยเชื่อว่าขับลื้อไม่มีวันที่จะสูญหายไปจากสังคมชาวไทลื้อ เนื่องจากวิทยานิพนธ์เล่มนี้เป็นการศึกษาเรื่องราวของขับลื้อ มีการถ่ายทอดดนตรีที่อยู่ในรูปของเสียงให้เป็นสัญลักษณ์ด้วยระบบโน้ตสากล รวมถึงการนำเทคโนโลยีมาบันทึกเสียงขับลื้อและนำเสนอเผยแพร่ทางสถานีวิทยุชุมชนอย่างกว้างขวาง

ปัญหาและอุปสรรค

งานวิจัยเรื่องขับลื้อ: กรณีศึกษาในอำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ใช้ระเบียบวิธีวิจัยทางมานุษยดุริยางควิทยา (Ethnomusicological Research) และชาติพันธุ์วรรณา (Ethnography) โดยใช้ข้อมูลหลักจากการศึกษาภาคสนาม ผู้วิจัยได้พบปัญหาการเก็บข้อมูลภาคสนามในอำเภอเชียงม่วน เนื่องจากบุคคลข้อมูลหลักหรือช่างขับลื้อที่มีความชำนาญ ได้เสียชีวิตไปก่อนที่ผู้วิจัยจะเข้าไปศึกษาเพียง 2 สัปดาห์ โดยไม่มีใครได้สืบทอดการขับลื้อ จากการสอบถามเจ้าหน้าที่ของอำเภอและชาวบ้าน ทำให้ผู้วิจัยทราบข้อมูลเพิ่มเติมว่ามีช่างขับลื้ออยู่ที่บ้านท่าฟ้าได้คือ แต่หลังจากได้สัมภาษณ์บุคคลข้อมูลดังกล่าวแล้ว ทำให้ได้ข้อมูลว่าช่างขับ ช่างเป่า เรียนโดยครูพักลักจำ ขับและเป่าได้กระต่อนกระแท่นไม่สามารถนำมาวิเคราะห์ได้ ดังนั้นข้อมูลหลักเกี่ยวกับการขับลื้อและการวิเคราะห์ทำนองของขับลื้อในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ข้อมูลของอำเภอเชียงคำ เนื่องจากเป็นแหล่งใหญ่ของข้อมูลและมีความสมบูรณ์ของข้อมูล

คุณค่าของวิทยานิพนธ์

วิทยานิพนธ์เรื่อง ขับล้อ: กรณีศึกษาในอำเภอเชียงคำและอำเภอเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ให้คุณค่าต่อสังคม ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

1. ให้คุณค่าในด้านวิชาการ เนื่องจากตำรา เอกสาร ที่เกี่ยวกับไทลื้อและขับลื้อมีน้อยมาก วิทยานิพนธ์เล่มนี้นอกจากให้ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับเรื่องขับลื้อแล้ว ผู้วิจัยยังได้รวบรวม เนื้อหา เรื่องราวทางประวัติศาสตร์ของไทลื้อ วิถีชีวิต ความเชื่อ สารัตถะที่เกี่ยวข้องกับชาวไทลื้อ และเป็นแนวทางการศึกษากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ตลอดจนเป็นการสร้างองค์ความรู้ในการศึกษา ทางด้านมานุษยวิทยาต่อไป

2. ให้คุณค่าในเชิงอนุรักษ์ หมายถึง การรักษาและสืบทอดความรู้ที่มีอยู่ให้เป็นที่รู้จักและ รักษาไว้ตลอดไป ด้วยการถ่ายทอดความรู้ในเชิงมุขปาฐะที่บรรพบุรุษได้สั่งสอนอบรมมาใน ลักษณะของการถ่ายทอดเชิงลายลักษณ์ เพื่อป้องกันไม่ให้ขับลื้อสูญหาย เนื่องจากวิทยานิพนธ์ เล่มนี้ ได้รวบรวมเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับประวัติศาสตร์ของชาวไทลื้อ ประวัติความเป็นมาของขับลื้อ รูปแบบ ระเบียบวิธี ขั้นตอนการขับลื้อ การวิเคราะห์คุณลักษณะทางดนตรีของขับลื้อ การบันทึกเสียงและถ่ายทอดเสียงเป็นสัญลักษณ์ด้วยระบบโน้ตสากล ซึ่งเป็นวิธีการหนึ่งที่ช่วย อนุรักษ์ขับลื้อให้คงอยู่สืบไป

3. ให้คุณค่าในด้านการเผยแพร่ วิทยานิพนธ์เล่มนี้สามารถช่วยเผยแพร่ ประชาสัมพันธ์ ขับลื้อ วัฒนธรรมของชาวไทลื้อ ในอำเภอเชียงคำและเชียงม่วน จังหวัดพะเยา ให้ประชาชน โดยเฉพาะชาวไทลื้อได้เห็นคุณค่า เห็นความสำคัญของขับลื้อ ให้ขับลื้อเป็นที่รู้จักอย่างกว้างขวาง อาจส่งผลให้มีการศึกษา ค้นคว้าเรื่องราวต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับไทลื้อเพิ่มมากขึ้น

ข้อเสนอแนะ

1. ข้อเสนอแนะที่ได้จากงานวิจัย

1.1 การศึกษาทางด้านมานุษยดุริยางควิทยา เป็นการศึกษาหาความรู้ด้านดนตรีและวัฒนธรรมของมนุษย์ โดยเฉพาะการศึกษาเรื่องราวทางดนตรีที่กำลังจะสูญหาย หัวใจหลักของการวิจัยทางด้านมานุษยดุริยางควิทยา คือ การการศึกษาภาคสนาม ดังนั้นเมื่อเราสำรวจข้อมูลเบื้องต้น และได้พื้นที่สนามแล้ว ควรรีบออกเก็บข้อมูลทันที เพราะถ้าหากเรารอเวลาหรือเข้าไปเพียงไม่กี่วัน หรือเข้าไปไม่กี่ชั่วโมง วัฒนธรรมที่มีคุณค่าเหล่านั้นอาจสูญไปพร้อมกับบุคคลข้อมูล ดังที่ผู้วิจัยได้ประสบปัญหาจากการทำวิจัยในครั้งนี้

1.2 การเก็บข้อมูลภาคสนามที่มีการบันทึกเสียง บันทึกภาพนิ่ง ภาพเคลื่อนไหว ควรมีผู้ช่วยในการหยิบจับอุปกรณ์หรือบันทึกภาพ ควรมีการแบ่งหน้าที่ให้กับผู้ช่วย ตลอดจนการให้ความรู้เบื้องต้นในการเก็บข้อมูลแก่ผู้ช่วย เพื่อให้สามารถจัดเก็บข้อมูลได้ถูกต้อง ตามวัตถุประสงค์

2. ข้อเสนอแนะสำหรับการทำวิจัยในครั้งต่อไป

- 2.1 ศึกษาการสร้างปี่ลื้อและระบบเสียงปี่ลื้อ
- 2.2 ศึกษาขับลื้อในเขตสิบสองปันนา
- 2.3 ศึกษา วิเคราะห์ขับลื้อของชาวไทลื้อในจังหวัดอื่น
- 2.4 ศึกษาเปรียบเทียบความแตกต่างของขับลื้อในสิบสองปันนาและในประเทศไทย